

**REKOMENDACIJOS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ
INSTITUCIJOMS BEI ĮSTAIGOMS DĖL TEIKIAMOS
PAGALBOS (VEIKLOS) KRYPTINGUMO SEKSUALINIŲ
SMURTĄ PATYRUSIEMS ASMENIMS AR SEKSUALINIO
SMURTO PAVOJŲ PATIRIANTIEMS ASMENIMS**

Lietuvos Respublikos
socialinės apsaugos
ir darbo ministerija

MOTA

Ribologija

Klaipėdos socialinės ir psichologinės pagalbos centras (KSPPC) kartu su partneriais – Moterų informacijos centru, MOTA bei RIBOLOGIJA – 2023 metų liepos–gruodžio mėn. įgyvendino projektą „Seksualinis smurtas: nuo metodinio palaikymo iki prevencijos organizavimo“, kurio tikslas – užtikrinti institucijų ir specialistų, dirbančių su seksualinį smurtą patyrusiais ar seksualinio smurto pavojų patiriančiais asmenimis, metodinį palaikymą rengiant gaires, kaupiant gerąją praktiką, organizuojant specialistų kompetencijų tobulinimą, suteikiant jiems žinių ir įrankių konsultuoti seksualinį smurtą patyrusius ar seksualinio smurto pavojų patiriančius asmenis, planuojant prevenciją bei vykdant tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

Įvertinus specialistų, dirbančių su seksualinį smurtą patyrusiais asmenimis ar seksualinio smurto pavojų patiriančiais asmenimis, apklausos duomenis, diskusijų su LR Sveikatos apsaugos ministerija (toliau – SAM), LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (toliau – SADM), Lietuvos prokuratūros, policijos, teismų atstovais, teismo medicinos specialistais, medikais ir psichologais rezultatus, mokymo dalyvių pateiktas įžvalgas bei pastebėjimus ir užsienio šalių (Airijos, Danijos, Islandijos, Norvegijos bei Švedijos) gerąją praktiką buvo parengtos rekomendacijos valstybės ir savivaldybių institucijoms bei įstaigoms dėl seksualinį smurtą patyrusiems asmenims ar seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims teikiamos pagalbos (veiklos) kryptingumo.

BENDROS REKOMENDACIJOS DĖL SEKSUALINIO SMURTO ATPAŽINIMO IR IDENTIFIKAVIMO SPECIALISTAMS, DIRBANTIEMS SU SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIAIS ASMENIMIS AR SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ PATIRIANČIAIS ASMENIMIS

- Seksualinį smurtą, kaip ir bet kokios kitos rūšies smurtą, būtina laikyti nusikaltimu ir bausti jį naudojusį asmenį. Svarbu atsiminti, kad niekas nenusipelno patirti seksualinį smurtą, ir nukentėjęs ar pavojų patiriantis asmuo nėra dėl jo kaltas.
- Siekiant geriau suprasti seksualinio smurto reiškinių, jo ypatumus ir specifiškumą, svarbu žinoti, kas yra seksualinis smurtas bei prievarta, apimanti žodinį, fizinį arba emocinį spaudimą, kuo svarbus yra asmens nesutikimo ar dalyvavimo seksualinėje veikloje ne savo noru, negalėjimo ar negebėjimo aiškiai išreikšti sutikimą faktas.
- Išklausti ir palaikyti asmenį, kuris pasakoja apie savo seksualinio smurto ar jo pavojaus patirtį ir neabejoti jo liudijimu.
- Jei pastebite staigų asmens elgesio pokytį (pvz., pasireiškiantį asmens izoliacija, agresyvumu, abejingumu ar pan.), atkreipti į tai dėmesį, nes galbūt tai yra susiję su seksualinio smurto patirtimi ar pavojumi.
- Jei esate seksualinio smurto situacijos liudytojas ar sužinojote apie seksualinio smurto atvejį, svarbu informuoti ir suteikti paramą nukentėjusiam ar pavojų patiriančiam asmeniui.
- Organizuoti atviras diskusijas apie seksualinį smurtą, įvairius prievartos būdus, atpažįstamus ženklus, traumos pasekmes, pagalbos galimybes ir skatinti tai daryti visuomenės narius. Bendruomenėse, kuriose atvirai kalbama apie seksualinį smurtą, žmonės jaučiasi saugesni ir gali lengviau rasti pagalbą, atsiverti.
- Palaikyti ir rūpintis asmenimis, kurie patiria seksualinį smurtą, padėti jiems rasti reikiamą pagalbą. Bendradarbiauti su pagalbą teikiančiomis institucijomis, jei kyla papildomų klausimų ar reikalingos specifinės rekomendacijos.
- Siekiant efektyviai padėti seksualinį smurtą patyrusiems ar seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims, formuoti bei ugdyti šioje srityje dirbančių specialistų gebėjimus atpažinti ir bendrauti su seksualinį smurtą patyrusiu ar jo pavojų patiriančiu asmeniu bei suprasti jo asmeninę patirtį.
- Siekiant veiksmingos pagalbos ir pokyčių nukentėjusiųjų asmenų gyvenime, svarbu su jais kurti lygiaverčius santykius, paremtus kantrybe, nuoširdumu, tikėjimu ir pasitikėjimu, empatija ir užuojauta, pagarba ir rūpesčiu, gerbti asmens pasirinkimo laisvę bei apsisprendimo teisę.
- Siekiant užtikrinti veiksmingą pagalbą, apsaugą bei prevenciją seksualinį smurtą patyrusiems ar seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims, būtina suburti nacionalinę tarpžinybinę, tarpsektorinę ar tarpdisciplininę komandą, sudarytą iš įvairių sričių specialistų.
- Vykdyti nuolatinę šviečiamąją veiklą, aktyviai plėtoti kuo įvairesnes prevencines programas bendruomenėse, ypač su jaunais žmonėmis, kas padėtų ugdyti asmens kritinį mąstymą ir sąmoningumą bei formuoti savirefleksijos įgūdžius.
- Formuoti visuomenės narių gebėjimus apsaugoti save ir kitus nuo seksualinio smurto ar bet kokios rūšies prievartos per švietėjiškas veiklas, mokymąsi bendrauti aiškiai, nustatyti savo ir gerbti kitų ribas.
- Skatinti privatų sektorių, ypač paslaugų (apgyvendinimo, pavėžėjimo, maisto pristatymo ir pan.) teikėjus, vykdyti prevenciją, platinti informacinę medžiagą.
- Skatinti žiniasklaidą vengti seksualizuoto moters įvaizdžio pateikimo ir empatiškai viešinti sėkmingus pagalbos nukentėjusiesiems nuo seksualinio smurto teikimo pavyzdžius.
- Skatinti pozityvų vyriškumą ir įtraukti vyrus bei berniukus į kovą su seksualiniu smurtu, motyvuoti kurti įtrauktesnę ir lygesnę visuomenę bei mažinti smurto paplitimą.
- Didinti savivaldybių specialistų ir visuomenės narių informuotumą apie seksualinį smurtą, sutikimą (angl. consent) ir sveikus santykius.

- Užtikrinti sistemingą kvalifikacijos kėlimą seksualinio smurto artimoje aplinkoje tema, organizuoti tarpžinybinius kvalifikacijos kėlimo renginius smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdančiams, apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikiantiems specialistams, kurie padėtų formuoti vieningą požiūrį į seksualinio smurto artimoje aplinkoje problemą.
- Stiprinti specialistų, dirbančių su nukentėjusiais nuo prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais ar pavojų patiriančiais asmenimis kompetencijas ir žinias pasitelkiant tarptautinį bendradarbiavimą ir į nukentėjusiuosius orientuotus metodus.
- Sistemingai vykdyti visuomenės informavimo kampanijas, skirtas didinti seksualinio smurto artimoje aplinkoje atpažinimą, skatinti netoleranciją seksualiniam smurtui artimoje aplinkoje, kuris dažniausiai naudojamas mergaičių ir moterų, ypač turinčių negalią, atžvilgiu, keisti stereotipines nuostatas apie seksualinį smurtą artimoje aplinkoje patyrusias mergaites ir moteris, formuoti visuomenės požiūrį į seksualinį smurtą artimoje aplinkoje kaip nusikaltimą.
- Užtikrinti informacijos seksualinio smurto artimoje aplinkoje tematika viešinimą įvairiais kanalais ir šios informacijos pateikimą asmenims su negalia priimtinais būdais. Tokiu būdu didėja seksualinio smurto artimoje aplinkoje prieš asmenis su negalia atpažinimas ir apsaugos, pagalbos, paslaugų prieinamumas šiai tikslinei asmenų grupei.

REKOMENDACIJOS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJOMS BEI ĮSTAIGOMS DĖL SEKSUALINIO SMURTO MAŽINIMO IR KOVOS SU JUO BEI PAGALBOS TEIKIMO SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIEMS AR SEKSUALINIO SMURTO PAVOJŲ PATIRIANTIEMS ASMENIMS UŽTIKRINIMO

- Ratifikuoti Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo.
- Parengti ir įgyvendinti nacionalinę seksualinio smurto prevencijos strategiją, kuri būtų pagrįsta integruotu įvairiapusiu požiūriu, jungiančiu skirtingas dalykines ir (ar) veiklos sritis.
- Sukurti seksualinio smurto prevencijos, apsaugos, pagalbos bei paslaugų teikimo seksualinio smurto pavojų patiriantiems ir seksualinį smurtą patyrusiems asmenims algoritmą bei užtikrinti šio algoritmo įgyvendinimą ir stebėseną praktikoje.
- Užtikrinti, kad tik nevyriausybinių organizacijų vykdytų tiek akredituotų specializuotos kompleksinės pagalbos smurto artimoje aplinkoje centrų, tiek akredituotų pagalbos nukentėjusiems nuo nusikalstamos veikos centrų funkcijas, teikdamos žmogaus teisių principais pagrįstą ir individualius poreikius atitinkančią pagalbą nuo seksualinio smurto nukentėjusiems ar jo pavojų patiriantiems asmenims.
- Įtvirtinti tvarką, kuria specializuotos kompleksinės pagalbos centrai (toliau – SKPC) ir pagalbos tarnybos (toliau – PT), pretenduojantys teikti pagalbą seksualinio smurto pavojų patiriantiems ar seksualinį smurtą patyrusiems asmenims, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai turi pateikti Nacionalinio informacijos apie seksualinį smurtą centro (toliau – NISSC) rekomendaciją.
- Skirti pakankamą finansavimą 10-iai pagalbą teikiančių institucijų (po vieną kiekvienoje apskrityje), kad jos galėtų pasirengti teikti ir teiktų pagalbą seksualinį smurtą artimoje ar neartimoje aplinkoje patyrusiems ar jo pavojų patiriantiems asmenims bei sukurti tokių centrų tinklą.
- Prisijungti prie vieningos smurto prieš moteris aukoms skirtos Europos Sąjungos (toliau – ES) pagalbos linijos numerio 116 016, kuriuo nukentėjusios moterys visoje ES gali skambinti ir gauti patarimų bei paramos.
- Remti ES direktyvos dėl smurto prieš moteris projekto tekstą, kuriame seksualiniai santykiai be sutikimo įvardijami kaip smurtas, ir skatinti, kad smurtas prieš moteris ES būtų išskiriamas iš kitų nusikaltimų.
- Šalies Vyriausybė bei atsakingos ministerijos privalo užtikrinti atsakingų institucijų ir organizacijų koordinuotą ir sistemingą bendradarbiavimą ir veikimą.
- Atsakingos institucijos turi steigti komisijas ar darbo grupes tarpinstituciniam bendradarbiavimui sprendžiant seksualinio smurto problemą tiek nacionaliniu, tiek vietos lygiu.
- Užtikrinti sveikatos apsaugos, policijos, prokuratūros, SKPC, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos ir teismų atstovų dalyvavimą tarpinstituciniame bendradarbiavime.
- Užtikrinti dalijimąsi informacija tarp bendradarbiaujančių institucijų, institucinės atminties bei įdirbio išsaugojimą.
- Užtikrinti sistemingą išsamių statistinių duomenų rinkimą ir analizę bei vykdyti periodiškas visuomenės nuomonės apklausas, kas leistų stebėti situacijos pokyčius, vertinti taikomų apsaugos, pagalbos, paslaugų poreikį, atitiktį nukentėjusiųjų poreikiams ir pan.
- Užtikrinti, kad LR darbo kodeksas įpareigotų darbdavius informuoti darbuotojus apie pagalbos prieinamumą seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriantiems asmenims.
- Atsakingos institucijos turi sudaryti specializuotus protokolus, kaip rengti bylas, surinkti visus įmanomus įrodymus, vengti šališkumo ir stereotipų, menkinančių smurto patirtį, kaltinančių nukentėjusiuosius ir darančių prielaidą, kad nukentėjusieji pateikia melagingus kaltinimus dėl patirto smurto.
- Skirti finansavimą, kad penkiuose didžiuosiuose Lietuvos miestuose visą parą galėtų veikti asmens

sveikatos priežiūros paslaugų teikimo centrai seksualinį smurtą patyrusiems asmenims:

**VšĮ Vilniaus universiteto ligoninė Santaros klinikos,
Lietuvos sveikatos mokslų universiteto ligoninė Kauno klinikos,
VšĮ Klaipėdos universitetinė ligoninė,
VšĮ Respublikinė Šiaulių ligoninė,
VšĮ Respublikinė Panevėžio ligoninė,**

- kaip tai numatyta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims“ 2021 m. liepos 30 d. (Nr. V-1765). Paslaugas teikiančioje asmens sveikatos priežiūros įstaigoje turėtų būti įrengta pacientų registravimo patalpa, nuo kitų pacientų atskirtas laukiamasis (laukimo zona), pacientų konsultavimo kabinetas, apžiūros kabinetas. Daugiau informacijos galima rasti Asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims apraše¹.
- Apsaugą, pagalbą bei paslaugas teikiančioms įstaigoms ir organizacijoms pritaikyti aplinką, kuri garantuotų besikreipiančių asmenų konfidencialumą, saugumą, paramą ir pagalbą jiems.
- Sveikatos įstaigos turi suteikti galimybę nedelsiant sukviesti specialistų komandą, kuri suteiks tiek medicininės paslaugas, tiek atliks procesinius veiksmus.
- Užtikrinti, kad sveikatos priežiūros įstaigos teiktų nemokamas tiek skubias, tiek neskubias asmens sveikatos priežiūros paslaugas seksualinį smurtą patyrusiems asmenims.
- Iš valstybės biudžeto kompensuoti medicininius tyrimus ir vaistus, reikalingus patyrus seksualinį smurtą.
- Sveikatos apsaugos, teisėsaugos atsakingoms institucijoms užtikrinti, kad apžiūros metu būtų užpildytas seksualinio smurto aukos tyrimo protokolas.
- Seksualinio smurto aukos tyrimo protokolą patvirtinti kaip teisinę galią turintį procesinį dokumentą, kuris gali būti naudojamas tolimesniame teisiniame procese siekiant išvengti pakartotinių nukentėjusių asmenų apklausų ir kitų procesinių veiksmų.
- Užtikrinti sveikatos priežiūros paslaugų teikimą tiek moterims, tiek vyrams, patyrusiems seksualinį smurtą.
- Įtraukti į LR baudžiamąjį kodeksą (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 149 str. baudžiamumą dėl visų formų seksualinio smurto ir prievartavimo visais būdais.
- Keisti šiuo metu baudžiamajame kodekse galiojančias siauras seksualinių nusikaltimų apibrėžtis. Vartojami apibrėžimai ir terminologija turi būti išsamūs ir praplėsti, kad apimtų visas seksualinio smurto ir su juo susijusių nusikaltimų formas.
- Baudžiamajame kodekse apibrėžti sąvoką „sutikimas“ (angl. consent) seksualinio smurto kontekste. Teigiamai suformuluota sutikimo sąvoka yra būtina identifikuojant seksualinio smurto nusikaltimus.
- Vengti nukentėjusiųjų nuo seksualinio smurto asmenų pakartotinio traumavimo (antrinės viktimizacijos) registruojant nusikaltimus, renkant įrodymus ar teikiant visokeriopą teisinę, medicininę, socialinę ir psichologinę pagalbą.
- Sudaryti galimybę seksualinį smurtą patyrusiems ar seksualinio smurto pavojų patiriantiems asmenims nemokamai naudotis specializuotomis kompleksinėmis paslaugomis, įskaitant neatidėliotiną medicininę pagalbą ir paramą patyrus traumą, teismo ekspertizę, trumpalaikį ir ilgalaikį psichologinį konsultavimą ir terapiją bei teises konsultacijas.
- Visos institucijos, organizacijos ir įstaigos, užtikrinančios apsaugą ir teikiančios pagalbą ir paslaugas, turi vadovautis LR apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymu.
- Formalizuoti dalijimąsi informacija tarp suinteresuotų institucijų, teikiančių pagalbą, paslaugas

1 Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu „Dėl asmens sveikatos priežiūros paslaugų teikimo galimai seksualinį smurtą patyrusiems moteriškosios lyties asmenims“ 2021 m. liepos 30 d. Nr. V-1765. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/16b74191f16d11ebb4af84e751d2e0c9?jfwid=bkaxlhw2>

ir apsaugą seksualinį smurtą patyrusiems ar jo pavojų jaučiantiems asmenis. Tai turėtų apimti informavimą apie pagalbos teikimą ir rezultatus, vykstančius procesus, pagalbos teikimo procese kilusias problemas bei iššūkius bei jau išbandytus pagalbos metodus, kurie sukėlė arba nesukėlė pokyčių. Formalizuotas bendradarbiavimas turi įtraukti nacionalinius teisės aktus, poįstatyminius teisės aktus ir vidinius institucijų aprašus.

- Užtikrinti metodišką kvalifikacijos kėlimą seksualinio smurto artimoje aplinkoje tematika, organizuoti tarpžinybinius kvalifikacijos kėlimo renginius smurto artimoje aplinkoje prevenciją vykdančiams, apsaugą, pagalbą ir paslaugas smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriantiems ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims teikiantiems specialistams, kurie padėtų formuoti vieningą požiūrį į seksualinio smurto artimoje aplinkoje problemą.

REKOMENDACIJOS TEISĖTVARKOS IR TEISĖSAUGOS PAREIGŪNAMS

POLICIJAI:

- Užtikrinti, kad seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriantis asmuo neturėtų jokio kontakto su smurtavusiu asmeniu.
- Policininko modulinėje profesinio mokymo programoje numatyti papildomų valandų seksualinio smurto reiškinių suvokimo, atpažinimo, smurto dėl lyties temoms.
- Organizuoti policijos pareigūnų mokymus siekiant, kad policijos pareigūnai gebėtų atpažinti seksualinio smurto požymius ir tinkamai surinktų įrodymus, ir (arba) rengti atvejų aptarimus dėl tinkamo reagavimo ir bendravimo su seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriančiu asmeniu, kuris padėtų mažinti antrinę viktimizaciją.
- Papildyti 2018 m. liepos 2 d. Generalinio komisaro įsakymu Nr. 5-V-611 patvirtinto „Policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo vykdymo kontrolės tvarkos aprašo“ II skyriaus 5.1 punktą nuostata dėl seksualinio smurto panaudojimo.
- Seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriančiam asmeniui išsamiai paaiškinti tyrimo procesą, įskaitant tai, ko galima tikėtis iš apklausų, įrodymų rinkimo ir teisinio proceso. Skaidrumas padeda sumažinti nerimą.
- Prieš atliekant apžiūrą ar renkant įrodymus gauti nukentėjusio asmens sutikimą. Viso proceso metu svarbu gerbti nukentėjusiojo ribas ir savarankiškumą.
- Informuoti apie galimus pagalbos būdus, pavyzdžiui, SKPC, PT, emocinės paramos linijas, medicinos įstaigas, nurodyti kontaktinę informaciją ir ir skatinti jais naudotis. Įsitikinti, kad nukentėjęs asmuo žino, jog gali nemokamai naudotis šiais išteklių.
- Užtikrinti, kad seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriantys asmenys būtų apklausiami tos pačios lyties pareigūnų.
- Užtikrinti greitą ir veiksmingą tyrimą bei teisminį procesą, kurie būtų pagrįsti šių nusikaltimų supratimu lyčių aspektu ir kuriuose būtų tinkamai atsižvelgta į smurtą patyrusiųjų individualius poreikius.

PROKURATŪRAI:

- Atliekant apklausas naudoti į traumą ir į nukentėjusįjį orientuotus metodus. Apklausose vengti agresyvumo ar konfrontacijos ir leisti nukentėjusiajam pasakoti istoriją savo tempu. Vengti naudoti kalbą ar taktikas, kurios gali būti suvokiamos kaip kaltinimas. Sutelkti dėmesį į įtariamojo veiksmus ir atsakomybę.
- Paaiškinti, kaip teisiniame procese bus tvarkomi ir naudojami įrodymai. Įsitikinti, kad nukentėjęs asmuo žino, kaip svarbu išsaugoti įrodymus, pavyzdžiui, medicininius įrašus ar drabužius.
- Imtis veiksmų, kad seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriančio asmens privatumas ir konfidencialumas būtų apsaugotas viso ikiteisminio proceso metu.
- Parengti generalinio prokuroro metodines rekomendacijas ikiteisminiam tyrimui dėl seksualinio smurto atlikimo, organizavimo ir vadovavimo jam ypatumų.
- Siekiant mažinti viktimizacijos apraiškas papildyti 2016 m. vasario 29 d. generalinio prokuroro įsakymu Nr. I-63 patvirtintas „Rekomendacijas dėl nukentėjusiųjų specialių apsaugos poreikių vertinimo“ numatant, kad ikiteisminio ar teismo nagrinėjimo metu seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriantis asmuo ir seksualinį smurtą prieš jį naudojantis (naudojęs) asmuo nebūtų suvedami į akistatą.

- Į prokurorų bei prokurorų padėjėjų profesinės kvalifikacijos kėlimo temų sąrašą įtraukti seksualinio smurto ir smurto dėl lyties temas.
- Įtvirtinti specializaciją rengiant prokurorus ir prokurorų padėjėjus, turinčius teisę dirbti su seksualiniu smurtu.
- Dalyvauti tarpinstituciniuose mokymuose ir (arba) atvejo aptarimuose su seksualinio smurto įveikimo srityje dirbančių institucijų specialistais.
- Ikteisminio tyrimo metu skatinti bendradarbiavimą su sveikatos priežiūros įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis, ypač atstovaujančiomis moterų ir neįgaliųjų interesams, užtikrinti tinkamą ir laiku atliekamą įrodymų surinkimą.

KITIEMS TEISĖSAUGOS IR TEISĖTVARKOS PAREIGŪNAMS:

- Užtikrinti, kad aplinka teismo posėdžių salėje būtų saugi, pagarbi, joje nebūtų toleruojamas bauginimas ar priešiškas.
- Bendraujant su seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriančiu asmeniu vartoti aiškią ir paprastą kalbą, paprastai paaiškinti teisinės procedūras, teises ir lūkesčius.
- Jei seksualinį smurtą ar jo pavojų patiriantis asmuo turi duoti parodymus, užtikrinti tinkamas sąlygas (pagalbą asmeniui, atskirą laukiamąją zoną arba ekranus), kurios apsaugotų nuo susidūrimo su kaltinamuoju.
- Užtikrinti, kad su byla susiję įrodymai, pavyzdžiui, medicininiai įrašai ar teismo ekspertizės rezultatai, būtų tinkamai tvarkomi, ir kad nukentėjęs asmuo būtų informuotas apie tokių įrodymų išsaugojimo svarbą.
- Skatinti nuolatinį teisėjų švietimą ir mokymą apie su seksualiniu smurtu susijusius klausimus, į traumą orientuotą praktiką ir jautrumą aukai.
- Teisingumo ministerija turi užtikrinti, kad būtų visapusiškai suprantamos teisinės sutikimo ir gebėjimo duoti sutikimą (angl. consent) apibrėžtys. Naudotis šiomis žiniomis priimant pagrįstus sprendimus bylose, susijusiose su seksualiniu smurtu.
- Advokatai turi teikti pirmenybę advokato ir kliento susitarimui ir konfidencialumui, suteikti saugią ir privačią erdvę nukentėjusiesiems aptarti savo patirtį ir rūpesčius.
- Advokatai privalo gebėti įgalinti nukentėjusiuosius, suteikti jiems visą reikiamą informaciją, kad jie galėtų priimti sprendimus dėl savo bylos. Tai apima teisinių galimybių, galimų rezultatų ir rizikos išaiškinimą.
- Teikdami paslaugas nukentėjusiesiems advokatai turi būti jautrūs kultūrinio požiūriu ir atsižvelgti į kultūrinius veiksnius, kurie gali turėti įtakos nukentėjusio asmens patirčiai ir norui dalyvauti teisiniame procese. Šių veiksnių supratimas yra labai svarbus teisinio atstovavimo procese.
- Teisėsaugos ir teisėtvarkos institucijos turi užtikrinti bendradarbiavimą su pagalbos tarnybomis ir specializuotos kompleksinės pagalbos centrais.

REKOMENDACIJOS VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBIŲ INSTITUCIJŲ BEI ĮSTAIGŲ SPECIALISTAMS

- Šviesti pagalbos ir paslaugų teikėjus, specialistus ir pareigūnus, kurie siūlytų paramą seksualinį smurtą išgyvenusiems asmenims ir kuo labiau skatintų išgyvenusiųjų savarankiškumą priimant sprendimus.
- Visų sričių specialistai privalo prisidėti prie visuomenės ir vietos bendruomenės palaikymo (pvz., lyderių parama, bendruomenės vienybė).
- Užtikrinti, kad pagalbos ir paslaugų teikėjai turėtų reikiamą kompetenciją bei būtų specialiai parengti, galėtų padėti nukentėjusiesiems efektyviai gyti po patirtos traumos.

- Keisti specialistų stereotipines, išankstines nuostatas ir diskriminacinį požiūrį.

REKOMENDACIJOS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGŲ SPECIALISTAMS

- Apmokyti moteris slaugytojas ir ginekologes atlikti medicininę apžiūrą ir surinkti seksualinės prievartos įkalčius.
- Sudaryti sąlygas gydymo įstaigoje esančiam nuo seksualinio smurto nukentėjusiam asmeniui pasirinkti, ar pranešti policijai apie nusikaltimą, užtikrinti galimybę apie nusikaltimą pranešti vėliau, jam tinkamiausiu metu.
- Siekti, kad apžiūros protokolas būtų pripažįstamas kaip procesinis dokumentas.
- Įkalčius saugoti bent vienerius metus, kol nukentėjęs asmuo nuspręs, ar kreipsis į policiją.